

תאריך עדכון : 04/2018

ספרות ההיכלות והמרכבה

מס' הקורס : 30007/01

המרצה : ד"ר מ. שניידר

סוג הקורס : הרצאה מתוקשב

שנת הלימודים : תשע"ט

סמסטר : ב

היקף שעות : 1 ש"ש

אתר הקורס באינטרנט:

<http://lemida.biu.ac.il>

א. מטרות הקורס (מטרות על / מטרות ספציפיות):

מטרת הקורס – להכיר את ספרות ההיכלות המתארת את המסעות בעולם עליונים של המיסטיקאים שמכונים יורדי המרכבה. ספרות קדומה זו היא אחד הביטויים העזים והמקוריים של הלך רוח מיסטי ביהדות.

ב. תוכן הקורס: (רציונל, נושאים)

ספרות ההיכלות על רקע תקופתו, מקורותיה והשפעותיה. רעיונותיהם, חויותיהם והפרקטיקות המיסטיות והמאגיות של יורדי המרכבה. מסורות הסוד בספרות חז"ל וספרות ההיכלות.

מהלך השיעורים: (שיטות ההוראה, שימוש בטכנולוגיה, מרצים אורחים)

במרכז הקורס – קריאת המקורות (בתרגום העברי). באתר הקורס יינתנו מאמרים וסיכומים שימשו כמבוא לטקסט או לקבוצת הטקסים – תיאור הרקע ההיסטורי והנושאים העיקריים. כל המקורות וחומר לקריאת חובה יהיו נגישים דרך אתר הקורס, וכן חלק ניכר מן החומר המומלץ.

תכנית הוראה מפורטת לכל השיעורים:

מס' שיעור	נושא השיעור	קריאה נדרשת	הערות
1.	היסודות המקראיים של המיסטיקה החזונית: יחזקאל, ישעיהו, דניאל.	יחזקאל א:א-כח, עם פירוש דעת מקרא או עולם התנ"ך. יחז' ח:א-ד, ט:י-יכב. ישעיהו ו:א-ז; דניאל ז:ט-יד; י:א-ח	D. Halperin, <i>Faces of the Chariot</i> , pp. 38-48
	חוויה המיסטית בספרות אפוקליפטית. יעד ומסר.	Gruenwald, Ithamar. <i>Apocalyptic and Merkavah mysticism</i> , Leiden 1980, pp. 47-72	
2.	מסורת חנוכית: חנוך בן ירד במקרא. נושא עלייה לשמים בעולם המקראי.	משה אידל, "מטטרון – הערות על התפתחות המיתוס ביהדות", המיתוס ביהדות, ירושלים תשנו, עמ' 29-44	חנוך: אנצ' המקראית; אנצ' יודאיקה Book of Enoch (Anchor Bible Dictionary)
3.	ספרות ההיכלות: מבוא. אגרת רב האי גאון.	יוסף דן, גילוי סודו של עולם	Gershom Scholem, <i>Major Trends of Jewish Mysticism</i> , pp. 40-63
4.	ספרות ההיכלות: עניני שפה וסגנון.	ספרות ההיכלות: עניני שפה וסגנון.	Gershom Scholem, <i>Major Trends of Jewish Mysticism</i> , pp. 63-79

		אכסטטי ו' שמות זרים'.
5.	היכלות רבתי: ירידה למרכבה: משמעות המונח. הטכניקה והמטרה של הירידה.	Elliot R. Wolfson, "Yeridah la-merkavah": typology of ecstasy and enthronement in ancient Jewish mysticism', <i>Mystics of the Book: Themes, Topics, and Typologies</i> . Ed. by R.A. Herrera. New York: Peter Lang, 1993, pp. 13-44.
6.	דיון השוואתי: מסעות שמימיים ושמיזם. סמליות של ציר העולם: סולם, עמוד, אילן.	Davila, James R. Shamanic initiatory death and resurrection in the "Hekhalot" literature', <i>Magic and Ritual in the Ancient World</i> (2002), pp. 283-302
7.	מבנים, סכנות, חזיונות תעתועים. 'חמשל', 'מים מים', שומרי פתח היכל השישי.	יוסף דן, "פתח היכל השישי". הכנס הבינלאומי לתולדות המיסטיקה היהודית 1 (תשמז) 197-220
8.	חנך העברי: רבי ישמעאל וחנך-מטטרון.	חנך ג', פרקים א-י (סינופסיס 1-13) Hugo Odeberg, 3 Enoch or, The Hebrew book of Enoch, Cambridge 1928 חנך ג' מתוך סינופסיס לספרות ההיכלות
9.	חנך העברי: טרנספורמציה מיסטית ואפותיאווה.	חנך ג', פרקים יא-טז (סינופסיס 14-20) משה אידל, 'חנך הוא מטטרון', דברי הכנס הבינלאומי הראשון לתולדות המיסטיקה היהודית. המיסטיקה היהודית הקדומה, מחקרי ירושלים במחשת ישראל כרך ו (א-ב) ירושלים תשמז, עמ' 151-170
10.	חנך העברי: דרגות המלאכים.	חנך ג', סינופסיס 21, 33-34, 41. יוסף דן, "תפיסת הפלירומה בספרות ההיכלות והמרכבה", קולות רבים א (תשנז) 61-140
11.	דמותו של רבי ישמעאל ומדרש עשרה הרוגי מלכות.	ברכות ז ע"א אוצר המדרשים עמ' 440-442 ספור לידתו של רבי ישמעאל. ר' ישמעאל על המפגש בקודש הקדשים. שמעון הצדיק על המפגש בקודש הקדשים
12.	ארבעה שנכנסו לפרדס.	חגיגה יג ע"א; יד ע"ב תוספתא חגיגה פרק ב', מהדורת ש' ליברמן עם הפירוש שלו תלמוד בבלי, חגיגה יא ע"ב-טז ע"א, מהדורת שטיינזלץ יהודה ליבס, חטאו של אלישע: ארבעה שנכנסו לפרדס וטבעה של המיסטיקה התלמודית, עמ' 1-50 אורבך, חז"ל, פרקי אמונות ודעות, פמליא של מעלה יונה פרנקל, מעשה מרכבה ומלאכים
13.	שם המפורש ומאגיה. השבעת שר התורה.	יוסף דן, 'התיאופאניה של שר התורה: סיפור-מעשה, מאגיה ומיסטיקה בספרות ההיכלות והמרכבה'
14.	האנתרופומורפיזם המיסטי ומדרש שיר השירים.	שאל ליברמן, משנת שיר השירים, בתוך Gershom Scholem, Jewish Gnosticism, MerkabahMysticism, and Talmudic Tradition, 119-126
15.	שיעור קומה – הדמות המיסטית של האל.	גרשם שלום, שיעור קומה: הדמות המיסטית של האלוהות, פרקי יסוד בהבנת הקבלה וסמליה, ירושלים תשמ"א 153-186
16.	תפילה וספרות ההיכלות. פיוט והמיסטיקה הקדום.	אידל, משה. 'על הקדושה והצפייה במרכבה', מקומראן עד קהיר; מחקרים בתולדות התפילה. בעריכת יוסף תבורי. ירושלים תשנ"ט, עמ' ז-טו.

ג. חובות הקורס:

דרישות קדם:

חובות / דרישות / מטלות:
קריאה, מבחן בסוף השנה.

מרכיבי הציון הסופי (ציון מספרי / ציון עובר):

מבחן

ד. בביליוגרפיה: (חובה/רשות)

ספרי הלימוד (textbooks) וספרי עזר נוספים:

G. G. Scholem, Major trends in Jewish mysticism, Jerusalem 1941
ג' שלום, זרים ראשיים וזרמים ראשיים במיסטיקה היהודית, ירושלים 2016

דן, יוסף. המיסטיקה העברית הקדומה תל אביב תש"ן
דן, יוסף. תולדות תורת הסוד העברית: העת העתיקה, כרך ב', ירושלים : מרכז זלמן שזר לתולדות ישראל,
תשס"ח

אורון, מיכל, נוסחים מקבילים של סיפור עשרת הרוגי המלכות ושל ספר היכלות רבתי, אשל באר-שבע, ב
(תש"ם), עמ' 81-95.

אליאור, רחל, היכלות זוטרת, כ"י ניו-יורק (828) 8128, מהדורה מדעית, מחקרי ירושלים במחשבת
ישראל, מוסף א, ירושלים תשמ"ב.

גרינולד, א', קטעים חדשים מספרות הכרת פנים וסדרי שירטוטין, תרביץ, מ (תשל"א), עמ' 319-301.

גרינולד, א', ראיות יחזקאל, טמירין, א (תשל"ב), עמ' קא-קלט.

ורטהימר, א"י, בתי מדרשות, ירושלים תש"ם.

ילינק, א', בית המדרש (וינה תרל"ז), מהדורה שניה, ירושלים תרצ"ח.

מוסיאוב, ש', מרכבה שלמה, ירושלים תרפ"א.

Halperin, D., The Faces of the Chariot, Tuebingen: Mohr, 1988

Davila, James R., Descenders to the Chariot: The people behind the Hekhalot
Literature, Leiden - Boston - Koeln: Brill, 2001.

Gruenwald, I., Apocalyptic and Merkavah Mysticism, Leiden-Koeln: E J Brill, 1980.

חומר מחייב למבחנים :

באתר הקורס

אתר חיצוני של קורס דומה משנים קודמות:

<http://www.ma.huji.ac.il/~kazhdan/Shneider/EarlyMyst2010>

ביבליוגרפיות באתר של מאיר בר-אילן:

[ספרות ההיכלות - מיסטיקה יהודית עתיקה](#)